

Format de citation

Černý, Marcel: review of: Krasimira Marcholeva, *Istorija na pražkoto studentsko družestvo „Bălgarska sedjanka“ (1880–1954)*, Veliko Tărnovo: Izdatelstvo "Faber", 2021, in: *Slovanský přehled*, 108 (2022), 1, p. 161-171, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/15af7637d61846cdb22319ab6c1b2145>

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées.
Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

RECENZE / BOOK REVIEWS

Krasimira MARCHOLEVA,

Istorija na pražkoto studentsko družestvo „Bălgarska sedjanka“ (1880–1954),

Veliko Tărnovo, Faber 2021, 259, [1] s.,

ISBN 978-619-00-1373-0.

Bulharská historička Krasimira Marcholeva (Marholeva), žijící a působící již řadu let v Praze, vydala svou první, bulharsky psanou monografii, jejíž počestný název by zněl *Dějiny pražského studentského spolku Bulharská sedjanka (1880–1954)* (tentoto i další překlady jsou mé; M. Č.). Je zvláštní, že samostatného vědeckého zpracování se tato vzájemnostní organizace dočkala teprve nyní (ostatně právě tato skutečnost byla pro autorku „základním motivem“, který rozhodl o volbě vlastního tématu knihy, vznikající bez přestávky celé jedno desetiletí; srov. s. 19, 21), ač průpravné historické přehledy a kronikářsky pojaté články vznikaly již dříve.¹

- ¹ Za průkopnickou lze považovat stať hlavního inspektora bulharského ministerstva školství Petra Kjurkčieva, původně určenou pro plánovaný sborník k půlstoletému jubileu existence spolku (1930), z jehož realizace nakonec sešlo, a přeloženou do češtiny Antonínem Frintou: Pet[ă]r KJURKČIEV, *Bulharská sedjanka ve svém vývoji*, Česko-bulharská vzájemnost 2, 1935, č. 1, s. 7–8, č. 2, s. 21–23, č. 3–4, s. 33–40; s nepatrným krácením ji opět vydala Marie MOTEJLOVÁ-MANOLOVA [ed.], *Uchováno v paměti. Bulharská sedjanka a její pokračovatelé v českých zemích*, Praha 2006, s. 21–37. Sám jsem počátky organizace popsal a v dobových souvislostech česko-bulharských vztahů vyložil ve studii věnované jedné ze zakladatelských osobností spolku – Vladislavu Šakovi. Srov. Marcel ČERNÝ, *Matematik s básnivou duší. Nad bulharistickým dílem Vladislava Šaka (1860–1941)*, in: Marcel Černý – Dobromir Grigorov (eds.), *Roljata na českata inteligencija v obštestvenija život na sledosvoboždenska Bălgarija / Úloha české inteligence ve společenském životě Bulharska po jeho osvobození*, Praha 2008, s. 220–257; Kjurkčievovu zásadní stať autorka sice cituje v textu, ale položka chybí v závěrečné Bibliografii (s. 239–255), ostatní dvě publikace jsou zcela opomenuty. – K. Marcholeva některé části vznikající monografie publikovala již dříve v odborném tisku či konferenčních sbornících, např. Krasimira MARCHOLEVA, „Bălgarska sedjanka“ – *kulturen anklav v „slavjanskija Jerusolim“*, in: Christina Dejkova – Vladimir Penčev (ed.), *Bălgarskata bochemistika dnes. Dokladi ot Nacionalnata naučna konferencija „Bălgarskata bochemistika dnes“*, Sofija 2012, s. 302–316; Eadem, *Štrichi ot dejnostta na pražkoto akademično družestvo „Bălgarska sedjanka“ v mežduduenna Čechoslovakija (1919–1938)*,

Bulharská sedjanka² nebyla prvním pražským spolkem sdružujícím Bulhary a Čechy (měla počátkem 60. let 19. století svého předchůdce ve spříseženeckém Pobratimu). Z českých bulharofilů stál u jejího zrodu matematik a pozdější překladatel z bulharštiny Vladislav Šak. V Praze se stýkal s tehdejšími bulharskými studenty, kteří sice po osvobození Bulharska ještě neměli svůj vlastní pražský spolek, avšak mnozí z nich už svými neoficiálními schůzkami (např. v hospodách) „spolkařili“ a brzy uzrála i myšlenka na založení vzájemnostního sdružení.

Počátkem existence *Bulharské sedjanky* byla schůzka v pražském hostinci U Seidlerů v říjnu 1880. V jejím průběhu byl schválen název, jež vymyslel Ilija Iliev, a stanovy spolku, které vypracoval akademický malíř Jan Václav Mrkvička. Výměrem z 9. prosince 1880 pražské policejní komisařství Mrkvičkovi sdělilo, že c. k. místodržitelství v Praze rozhodnutím ze 4. prosince toho roku povoluje ustavení spolku Bulharská sedjanka. Na 18. prosince 1880 byla do téhož hostince znovu svolána schůze, kde byl zvolen první spolkový výbor: předseda – student chemie Vasil Atanasov Ivanov, podpředseda – Karel Lukáš, tajemník – filolog Aleksandăr Teodorov-Balan, zapisovatel – V. Šak, knihovník – Pavel Zlatov, pokladník – Aleksandăr Conev.³ Jak vzpomíná A. Teodorov-Balan,⁴ spolek musel vést oficiální jednání pouze česky, ale příležitostně bylo povoleno mluvit i bulharsky a promluva byla zástupci pražského policejního komisařství tlumočena. Sám komisař, národností Čech, byl prý přesvědčen o neškodnosti bulharského jazyka, a tak v jeho užívání nebránil. Zápisy ze schůzí vedl český jednatel – již jmenovaný V. Šak. Program

Istoričeski pregled 69, 2013, kn. 3–4, s. 109–132; Eadem, *Pražkoto studentsko družestvo „Bălgarska sedjanka“, bălgarskijat nacionalen văpros i češkata obštestvenost (1901–1914)*, in: Vladimír Penčev (ed.), 20 godini „Bochemija klub“. Jubileen sbornik, Sofija 2014, s. 289–300; Eadem, *Novi štrichi kăm dejnostta na pražkoto akademično družestvo „Bălgarska sedjanka“ po vreme na mandata na bălgarskija pălnomošten ministăr v Čechoslovakija Boris Văzov (1927–1932 g.)*, Slavjanski dialozi 15, 2018, č. 21, s. 21–36.

2 Bulharismus „sedjanka“, etymologicky i sémanticky odpovídající českému „sedánka“, znamená přátelské (zpravidla večerní) posezení venkovanů, při němž se často zpívalo, popíjelo, dralo peří (v užším smyslu přástky či táčky) nebo příjemně vyprávělo a besedovalo, název organizace bychom tedy mohli přeložit i jako Bulharská beseda.

3 Srov. Bălgarski glas 2, 1881, č. 10, 22. 1., s. 4; cit. dle Aleksandăr TEODOROV-BALAN, *Kniga za mene si*, Sofija 1988, s. 156.

Funkce se zřejmě rychle měnily. Např. jako pokladník se objevil i K. Lukáš, jméno V. Šaka je rovněž spojováno s funkcí sekretáře, resp. jednatele apod. Srov. F. [= Antonín FRINTA], *60 let Bulharské Sedjanky*, Česko-bulharská vzájemnost 7, 1940, č. 5, s. 1.

4 Aleksandăr TEODOROV-BALAN, *Ze studentských vzpomínek* [VIII. 1879–VII. 1882 v Praze], in: Theodor Syllaba – Sáva Heřman, A. Teodorov-Balan na univerzitě v Praze, Praha 1987, s. 146–147.

spolku byl zaměřen na poznávání bulharské země a její kultury, na cvičení a zdokonalování v bulharském jazyce, na pěstování vzájemnosti mezi členy formou osvětových přednášek i zábavních večírků. Zároveň sdružení mělo být jakýmsi emigračním „bulharským ohniskem“, jež bude Bulhary připravovat pro práci ve vlasti, a současně organizací, která zaručí koordinaci všestranné spolupráce bulharských studentů s českou veřejností a s českými akademickými kolegy.

V Bulharské sedjance nabytá znalost bulharských reálií a jazyka a přátelské styky s V. Atanasovem zřejmě u Šaka spolurozhodovaly o jeho dalších osudech a bulharistické orientaci: jak podotkl Josef Páta, Šak byl ke svému zájmu o mladé knížectví přiveden díky kontaktům s bulharskými studenty v Čechách jako naši ostatní četní krajané, kteří po osvobození Bulharska v 80. letech 19. století přišli do nejjihnějšího slovanského státu, aby „tu našli svou existenci a částečně také splatili dávný český dluh za obětavou a významnou kulturní činnost cyrilometodějskou u nás“.⁵

Monografie K. Marcholevy je přehledně členěná a analytickou předmluvu *Studentská směrovka v bulharsko-českých vztazích* (s. 7–9), pochvalně hodnotící celou práci jako přínosnou a aktuální, k ní napsal přední znalec vzájemných kontaktů, antropolog, folklorista, bohemista a slavista Vladimír Penčev.

Autorčin *Úvod* (s. 11–22) shrnuje dosavadní přehled odborného bádání o historii spolku, seznamuje s hlavními osobnostmi jak ve spolku působícími (u Michaila Arnaudova by bylo na místě uvést více charakteristik než pouhé „folklorista“ – vedle etnografických zájmů má za sebou především ohromné literárněhistorické dílo), tak se jím zabývajících jakožto svým odborným předmětem (v souvislosti s charakteristikou spolku jakožto „fašistického“ [s. 14], formulovanou Zdeňkem Urbanem, by bylo záhodno odkázat k přesnému místu citátu, nikoli jen k monografii⁶). Jak vidno, K. Marcholeva se ve svých dějinách musela vyrovnat s řadou dobových klišé, mýtů a ideologemat, aby nalezla moderní, objektivně vyrovnaný narativ, což i vzhledem k faktu, že je sama Bulharka, nemuselo být vždy jednoduché.

První kapitola *Bulharská inteligence v českých zemích a počátek bulharsko-českého mezikulturního dialogu (50.–70. léta 19. století)* (s. 23–46) seznamuje s prů-

5 Josef PÁTA, *Profesor Vladislav Šak osmdesátníkem*, Česko-bulharská vzájemnost 7, 1940, č. 3, s. 1 (celý text 1–4).

6 Zřejmě šlo autorce o tento citát: „[...] Bulharská Sedjanka se začala politicky orientovat doprava, stávat se jakýmsi ‚vládním‘, oficiálním bulharským spolkem, v němž bylo pro pokrokové studenty méně a méně místa. Tento proces vyvrcholil pak za první republiky, za které se spolek posléze za vydatné podpory vyslanectví i naší policie změnil ve spolek vysloveně fašistický [...]“. Srov. Zdeňk URBAN, *Z dějin česko-bulharských kulturních styků*, Praha 1957, s. 52.

kopníky vzájemných vztahů, kteří u nás působili v období do osvobození Bulharska z osmanské nadvlády (zevrubnější pozornosti se dostalo Ivanu Šopovovi, Natanailu Ochridskému, Vasilu D. Stojanovovi,⁷ Atanasi Ilievovi, studentům spojeným se středními školami v Táboře, Písku, Hradci Králové aj. Velice agilním bulharským studentem v Praze, jehož význam v přehledu přišel až příliš zkrátka (jeho jméno se jen mihne na s. 26), byl Konstantin Dimitriev Petkovič, autor cestopisů, publicistických textů i průkopník překladu české poezie do bulharštiny (díky kontaktům s I. I. Sreznevským, V. Hankou a P. J. Šafaříkem se jako první Bulhar pokusil o překlad *Libušina soudu* a o ukázky z *Rukopisu královédvorského*, tedy ještě před překladatelskými počiny I. Šopova a R. Žinzifova).⁸

Úkol podobný tomu, který si předsevzala K. Marcholeva, zpracovala v nedávné době historička Teodorička Gotovska-Henze v rozsáhlé, širěji koncipované bulharsky psané studii, jejíž překlad by zněl *Modernizace bulharského vzdělávání v kontextu vzájemné slavistické výměny (do roku 1878)*.⁹ Autorka se soustředila na rozvoj moderního počátečního vzdělávání v bulharských zemích v předosvobozeneckém údobí, zasazený do širšího kontextu bulharsko-rusko-českých slavistických kontaktů. Došla k pozoruhodnému zjištění, že ačkoliv byl individuální odborný profil tehdejších představitelů bulharské inteligence povětšinou skromnější, dokázali tito „čestní odchovanci“ dobře splnit své společenské poslání a cestou osvěty – iniciovanou právě oplodňujícím českým prostředím – se spolupodíleli na formování mladé nacionálně uvědomělé elity ve své domovině a rovněž se zapojili do duchovní výchovy intelektuálního dorostu. Podobný závěr vyvozuje z účasti Bulharů v českých spolcích a zájmových organizacích (Sokol, Umělecká beseda, pražský tajný spolek Pobratim, tábořský čtenářský spolek Postojanstvo aj.) i K. Marcholeva

7 V souvislosti se Stojanovem bych upozornil na syntetizující, zásadní studii o jeho vazbách k českému prostředí, jež je úvodem k prvnímu svazku jeho moderních sebraných spisů: Dočo LEKOV – Venceslava BECHINJOVA, *Nepoznatijat Vasil Dimitrov Stojanov*, in: Vasil D. Stojanov, *Săcinenija*. Tom I, Sofija 2001, s. 5–42.

8 Podrobněji o Petkovičovi srov. Ivan DOROVSKÝ, *První překlady Rukopisu Královédvorského a Zelenohorského do makedonštiny: (Kapitola z dějin makedonsko-českých kulturních styků)*, Sborník prací filosofické fakulty brněnské university. Řada literárněvědná D 22, 1975, č. 20, s. 243–259; Idem, *České země a Balkán. Kapitoly z dějin česko-makedonských a makedonsko-českých styků*, Brno 1974, s. 49–72; Zdeněk URBAN, *K významu díla K. D. Petkoviče*, in: Slavica pragensia XXIX (AUC – Philologica 1987, č. 2–3.), Praha 1989, s. 7–15; Idem, *Kām značienieto na tvorčestvoto na K. D. Petkovič*, *Ezik i literatura* 46, 1991, č. 1, s. 120–126.

9 Srov. Teodorička GOTOVSKA-HENZE, *Modernizacijata na bălgarskoto obrazovanie v konteksta na slavističnija obmen (do 1878 g.)*, in: Marcel Černý (et al.), *Sounáležitost a soudržnost k vzájemnému poznání: sondy z kulturních vztahů mezi Čechy a Bulhary do vzniku ČSR*, Praha 2021, s. 425–528.

v první kapitole recenzované knihy – totiž tato sdružení jsou jednak „prostředkem kulturní integrace bulharské mládeže v cizím prostředí“, jednak „představují sui generis institucionalizovanou formu kulturního transferu a bulharsko-českého mezi kulturního dialogu“ (s. 45).

Druhá kapitola *Vznik a kulturně-spoločenská činnost Bulharské sedjanky v letech 1880–1914* (s. 47–119) podrobně popisuje „zrození“ první oficiálně povolené bulharsko-české studentské organizace v českých zemích a první desetiletí její existence. Nově byla na základě archivních dokumentů odhalena bezprostřední návaznost Bulharské sedjanky na aktivity pražské studentské skupiny Zora, kterou vedl A. Teodorov-Balan (s. 50). Sedjanka se velice rychle zapojila do kulturního života Prahy, její členové všemožně propagovali bulharskou kulturu, sbližovali se s českými bulharofilskými kruhy (Josef Jakub Toužimský, Eliška Krásnohorská, Jan Neruda, Josef Barák, Adolf Heyduk, skladatel Mořic Stanislav Anger), pořádali jazykové kurzy, přednášeli, spolupracovali s ostatními českými a slovanskými studentskými sdruženími, organizovali literárně-hudební večery, zasvěcené význačným Bulharům (L. Karavelovovi, G. S. Rakovskému, Ch. Botevovi, P. R. Slavejkovovi, Paisiji Chilendarskému, bratřím Miladinovovým, V. Levskému, Sofroniji Vračanskému či V. Aprilovovi) nebo se angažovali ve vybudování pomníku Chadžimu Dimitrovi u příležitosti 25. výročí jeho smrti (1893), avšak návrh českého sochaře Viléma Amorta nakonec nebyl realizován (srov. s. 88). O jejich činnosti pravidelně informoval český i bulharský tisk (hlavně *Národní listy*, *Národní politika*, *Slavjanin* a *Marica*), sami Bulhaři se dokonce snažili seznamovat s českou literaturou bulharskou veřejnost prostřednictvím vlastních překladů v rámci přidruženého kroužku Prosveta, tj. Osvěta (např. A. Teodorov-Balan přeložil úryvky z děl J. Kollára, K. Světlé, V. Hála aj.).¹⁰ Částečně se s literárními projevy Bulharské sedjanky překrývá i almanach *Jutro* vydaný ve prospěch Bulharské matice (Bálgarska majčica) v Praze roku 1883 (Marcholeva publikaci a s jejím financováním souvisejícímu sporu věnuje s. 67–74).

Na počátku 20. století se v Praze sice ocitají noví prostředníci bulharsko-české vzájemnosti, např. již jmenovaný M. Arnaudov, budoucí jazykovědec Stefan Mladenov, pěvkyně Christina Morfová, pozdější levicová politička Stela Blagoeva

10 K těm nejmenovaným, ale důležitým bych doplnil jméno učitele a prozaika Františka Procházky, známějšího pod pseudonymem Franta Župan (1858–1929), který publikoval rozsáhlou historickou novelou *Z Přeslavského dvora. Historický obraz z konce IX. století* (časopisecky 1882, knižně 1885). Prózu již z rukopisu překládal právě A. Teodorov-Balan, ale o dílo *V přeslavskij dvorec* nebyl zájem, a proto je vydal až v roce 1894 (na pokračování v prvním ročníku časopisu *Bálgarski pregled*); knižně pak překlad vyšel pod tímž názvem v ediční řadě *Drevna Bálgarija* v Sofii 1941.

či skladatel (Dvořákův žák) Dobri Christov, avšak celkově vzato, spolek nevyvíjí tak bohatou a Čechy společensky reflektovanou činnost, jako tomu bylo ve dvou desetiletích 19. století. Pozitivní je spolupráce s novou generací českých bulharofilů, např. s Václavem Klofáčem, který v českém tisku pomáhal prosazovat názor o bulharském charakteru Makedonie, dostává se ovšem do střetů s českými serbofily (srov. s. 100–104), dále s Adolfem Černým, Františkem Tichým (užívajícím pseudonym Zdeněk Broman), Alfrédem Rudolfem, Stanislavem Formanem či začínajícím Josefem Pátou. Plánovaný sborník k 30. výročí vzniku Bulharské sedjanky bohužel nakonec nespátřil světlo světa, ač se jako vzpomínkový památník mohl stát základem k budoucímu detailnímu zpracování jeho dějin (srov. s. 107). Autorka komentuje i konflikt pozdějšího oddaného zastánce Bulharska Vladimíra Síse s pražskými bulharskými studenty během balkánských válek, kdy většina české společnosti přijala prosrbskou pozici (s. 110–112); v téže době se bulharsko-srbské napětí projevovalo i v pražských kruzích slovanského studentstva (s. 114–117). Existence spolku byla po 34 letech přerušena krátce po sarajevském atentátu na Františka Ferdinanda d'Este, arcivévodu a následníka rakousko-uherského trůnu. Poslední bulharský student musel opustit hranice habsburské monarchie nejpozději na podzim roku 1916 (s. 119).

Třetí kapitola *Činnost Bulharské sedjanky v meziválečném Československu v letech 1919–1939* (s. 120–219) začíná okolnostmi obnovení spolku v pražském hostinci U Černého pivovaru 26. listopadu 1919 a nástinem jeho hlavních kulturně-společenských akcí v mladém slovanském státě. Jen v Praze počátkem 20. let 20. století studovalo kolem 400–500 Bulharů, bohaté základny pro novou etapu mládežnického akademického sdružení, u jehož obrody stál „honorární konzul Bulharského království v ČSR“ Vladislav Šak (tuto čestnou funkci zastával v letech 1920–1932) a poslední místopředseda Bulharské sedjanky před jejím rozpuštěním Veljo Debeljanov.

V meziválečném Československu více méně přetrvávaly předválečné negativní nálady vůči Bulharsku (i politicky byla republika více napojena na Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, jež od roku 1929 přijalo název Jugoslávie), proto tím více spolek usiloval o vytváření pozitivního obrazu („image“) Bulharů a jeho státu v československém veřejném životě a současně všichni členové Bulharské sedjanky následovali příkladu bulharských oficiálních kruhů i bulharských diplomatů v Praze, jejichž prioritou bylo zlepšení vztahů s jižními Slovany a překonání mezinárodní izolace za přispění Československa jakožto prostředníka. Spolek ve jménu tohoto bulharsko-československého a bulharsko-jihoslovanského sblížení vyvíjel mno-

hostranné aktivity, získáváje k těmto cílům i řadu českých intelektuálů a umělců (archeologa a prvního předsedu nově zřízeného Slovanského ústavu Lubora Niederleho, již zmiňované bulharisty V. Síse či J. Pátu, malíře Jana Mrkvičku, Alfonse Muchu či Ludvíka Kubu, pianistku Ludmilu Prokopovou). V této době již existovaly i další bulharské (bulharsko-české) spolky (levicové Národní studentstvo neboli Narstud a na něj navazující Vasil Levski, zemědělské spolky Rajko Daskalov a Canko Bakalov, Jednota slovanských žen, Československo-bulharská vzájemnost, disponující v letech 1934–1940 dokonce stejnojmenným vlastním tiskovým orgánem, celostátní Bulharský národní studentský svaz, brněnský Cyril a Metoděj aj.), s nimiž se Bulharská sedjanka snažila takticky spolupracovat, třebaže oba levicové spolky vznikly jako vzdoropodniky a jejich členstvo se částečně rekrutovalo z odpadnuvších „sedjankářů“ (v bulharštině „sedjankadžii“); v letech 1930–1932 část členstva, která nesouhlasila s tehdejšími vedením, ze spolku vystoupila a založila – s podporou bulharského vyslanectví v Praze – pražský spolek Sv. Cyril a Metoděj, avšak na konci roku 1932 došlo po volbě nového představenstva k opětovnému sloučení obou spolků a celý spor byl urovnán (s. 186–198). V březnu 1937 Bulharská sedjanka dosáhla sjednocení s další organizací pražských Bulharů, se spolkem Vasil Levski (s. 204–205).

Pokud jde o styky s ostatními Bulhary v Praze, zvláštní vzájemnostní kapitolu představují bulharská politická emigrace po červnových událostech 1923 a pražský atentát na Rajka Daskalova koncem srpna toho roku (viz speciální podkapitolu na s. 133–149), pražská léta (1929–1938) básníka a spisovatele Kirila Christova či hvězdné působení Christiny Morfovy;¹¹ důležitým spoluhráčem spolku bylo také bulharské vyslanectví, s nímž „sedjankáři“ většinou udržovali korektní vztahy, zvláště za mandátu Dimitra Michalčeva (1880–1967) a Borise Vazova (1873–1957), kteří byli v přátelském kontaktu s prezidentem T. G. Masarykem;¹² docházelo však i k občasným konfliktům – zejména v osobní rovině –, a tak jednota spolku byla podrobována těžkým zkouškám.

U šifry „J. F.“ (s. 150, pozn. 508) se domnívám, že zprávami s bulharistickou tematikou (tou je i na uvedeném místě citovaná glosa o půlstoletí Bulharské sedjanky) do *Slovanského přehledu* přispíval publicista Josef Fiala; ostatně v rejstřících některých ročníků časopisu je šifra takto rozepsána a autor některé příspěvky podepi-

11 V Praze studovala již před válkou (1906–1909), pak žila v Brně, ve Francii a v Bulharsku a do české stolice se vrátila roku 1916, kde působila zejména ve 20. letech 20. století.

12 Téma vztahu Bulharů k Masarykovi autorka nově zkoumá ve zvláštní studii: Krasimira MARHOLEVA, „*Druhý život*“ T. G. Masaryka v Bulharsku (1937), *Studia historica Brunensia* 68, 2021, č. 2, s. 117–140.

soval i celým jménem. V souvislosti s osobností pozapomenutého básníka a propagátora literární vzájemnosti mezi oběma národy Christa Boriny (vl. jm. Caneva Mineva; 1882–1967) je škoda, že tento aktivní čechofil nebyl charakterizován detailněji s ohledem na recepci jeho díla v českém prostředí. Je pouze letmo zmíněn např. na s. 160, 171–173 (v souvislosti s divadelním skandálem – pražským uvedením Shawovy hry *Hrdinové*, v níž byli Bulhaři dehonestováni jako balkánští primitivové nedbající o hygienu¹³) či na s. 186–187 (ve spojitosti s dalším skandálem, vyvolaným nezařazením Bulharské sedjanky mezi spoluorganizátory slavnostního večera na počest K. Christova v květnu 1930). Jeho verše se např. dostaly – spolu s Christovými básněmi – do vlastenecko-apologeticky angažované antologie *Ta krásná země. Čechy v zrcadle světové poesie* z roku 1941 a jeho jméno bylo spojeno i s mnohostrannými propagačními aktivitami – v letech 1924–1931 působil jako tajemník a kulturní referent (někdy bývá funkce nazývána „tiskový přidělenec“, podle bulharského „presataše“) bulharského vyslanectví v Praze, roku 1930 se stal činným členem I. odboru Slovanského ústavu a hojně publikoval i v českém tisku.

A ještě několik dalších konkrétních poznámek: Jméno (transliterované do cyrilice) „prof. M. Vajngard“ (s. 174) by mělo být s -t na konci, neboť se jedná o slavistu Miloše Weingarta. Profesorský titul opakovaně uváděný u Josefa Páty (např. s. 124, 175, 179) je ve 20. letech anachronismem – od roku 1922 byl docentem Filozofické fakulty české Univerzity Karlovy, profesorem se stal (tamtéž) teprve až roku 1933. Renesanční osobnost Ludvíka Kuby adekvátně nevystihuje označení „folklorista a muzikolog“ (s. 162, 181), neboť byl také cestovatelem, spisovatelem (zejména cestopisem a memoáristou) a především ve své době evropsky proslulým malířem ve stylu pozdního impresionismu a secese (ostatně samostatné výstavy jsou mu pořádány dodnes). Identifikace současného Velehradu s „někdejší stolicí

13 Mimochodem, o inscenaci Divadla na Vinohradech z dubna 1929, připravené Josefem Kodíčkem (režisér) a Josefem Čapkem (výprava), bohatě psal český tisk a z imagologického hlediska by bylo zajímavé provést hlubší recepční analýzu všech českých jevištních konkretizací této hry, jejíž originál *Arms and the Man* (1894) byl do češtiny překládán různě: *Válku a hrdinu*, *Hrdinové*, *Čokoládový hrdina*. – Např. Miloslav NOVOTNÝ, *Shaw s překážkami*, Cesta 11, 1928/1929, č. 30 (1929), s. 461; o skandální inscenaci napsal: „[...] došlo i před vinohradskou premiérou k několika výměnám režiséřských a diplomatických nót. Jejich výsledky byly nulou. U bulharských studentů nic neplatily výklady i úpravy režiséra J. Kodíčka, u divadla zase ne intervence a výhrůžky. A proto nakonec došlo k premiéře s ozbrojenou asistencí a s letákem, který prý byl o představení Bulhary rozdáván. Ke skutečné bouři však nedošlo, neboť naši bulharští bratři se spokojili s tím, že na jevišti jednou místo Bulharsko řekli Albánie. Řekli byste, že je to vlastenectví směšně maličerné, když lze utišiti a uspokojiti pouhou záměnou jména, nota bene, když kdekdo ví, že je to jenom záměna ad hoc! Ale vezměme v ochranu své balkánské bratry! Co my jsme takových svých vlastních bouří prožili, ač jsme byli vždycky kultivovanější než oni!“

Velké Moravy“ (s. 200) je diskutabilní, neboť z pramenů je znám jen název (Veligrad), ale nikoliv jeho přesná lokalizace. Během historického bádání býval Veligrad ztotožňován s mnoha místy na dnešní východní Moravě či západním Slovensku, nejčastěji pak se Starým Městem u Uherského Hradiště a Valy u Mikulčic. Jméno Matyáše (Matije) Murka (s. 204, 207) je spojováno s funkcí „ředitele Slovanského ústavu“, ve skutečnosti stanul v jeho čele jako historicky druhý předseda (struktura instituce odpovídala spíše malé akademii věd než ústavu v klasickém smyslu slova), navíc Murko byl již od roku 1920 profesorem jihoslovanských jazyků a literatur na Filozofické fakultě české Univerzity Karlovy (autorka uvádí titul doktorský).

Poslední kapitola, nazvaná vzhledem k zániku spolku *Epilog. Poslední léta Bulharské sedjanky (1939–1954)* (s. 220–233), je nejstručnější částí celé monografie, neboť autorka se musela omezit na pouze torzálně dochované archivní prameny. Navíc existence spolku byla omezována a citelně utlumována dvěma, téměř kontinuálně po sobě jdoucími totalitami – nacistickou a poúnorovou. Počátek kapitoly plasticky popisuje těžkou atmosféru protektorátní Prahy krátce po zániku Československa i nespokojenost bulharského (jak v Sofii, tak v Praze a Brně) a českého (podrobně jsou komentovány události 17. listopadu 1939) studentstva s německou okupací, jen k formulaci, že německé správní úřady uzavřely „všechny české vyučovací ústavy“ (s. 223), je třeba dodat, že šlo pouze o vysoké školy, jež měly být původně (podle vyhlášky říšského protektora Konstantina von Neuratha) uzavřeny na tři roky, avšak k obnovení chodu českých vysokých škol za protektorátu již nedošlo. Sluší se ovšem podotknout, že někteří bulharští občané již před válkou studovali na pražské Německé univerzitě a že za protektorátu mohli dle vlastního uvážení na německé ústavy z české Univerzity Karlovy přejít (takový byl např. případ muzikologa Georgiho Nikolova Bakardžieva-Jantarského, jenž získal německý doktorát a v Praze několik let působil i po roce 1945).¹⁴

Na rok 1940 plánované oslavy 60. výročí založení Bulharské sedjanky se uskutečnit nepodařilo, spolkový časopis partnerské organizace *Česko-bulharská vzájemnost* (musel za protektorátu změnit jméno ztrátou adjektiva „slovensko-“) zanikl pátým číslem sedmého ročníku (v prosinci 1940) a ve veřejném prostoru bylo stále méně příležitostí k manifestaci vzájemného přátelství mezi Bulhary a Čechy. Kulturní akce byly zrušeny zcela, neboť valná většina bulharských studentů

14 O jeho studiích a českém pobytu viz Marcel ČERNÝ, *Georgi Nikolov Bakardžiev-Jantarski mezi slavistikou a muzikologií (jeho přínos pro studium česko-bulharských kulturních a hudebních vztahů)*, Nauční trudove 56, 2019, kn. 1B – Filologija [Paisievi četenija – Literaturoznanie, prevod; Plovdiv 8.–10. 11. 2018], s. 69–88.

v Praze cítila antinacisticky a nechtěla s Němci proti Čechům kolaborovat, zatímco např. brněnský, pravicově orientovaný spolek Cyrila a Metoděje se zaměřil na „propagaci bulharství a prezentaci bulharského ducha“ mezi Němci (s. 226).

Téma bulharsko-českých kulturních styků za protektorátu je doposud zpracováno nedostatečně a K. Marcholeva svou monografií podala solidní základ k detailnějšímu výzkumu tohoto odbornou literaturou přehlíženého mezidobí.

Poválečné dějiny Bulharské sedjanky jsou krátké. Činnost spolku čítajícího kolem 60 členů byla obnovena valnou hromadou 21. září 1945. Část členstva se nato oddělila a založila spolek Vasil Levski, který však nebyl oficiálně uznán československými vládními kruhy. Nicméně Bulharská sedjanka měla po odchodu odštěpenců pouhých 20 členů (s. 228). „Sedjankáři“ byli představiteli domácí mládeže (např. předsedou Ústředního svazu československého studentstva dr. Ladislavem Tůmou) ještě před únorem 1948 házení do jednoho pytle s ostatními bulharskými studenty, kteří údajně za protektorátu sympatizovali s okupanty nebo s nimi spolupracovali. Navíc na oficiální úrovni, krátce po podpisu bilaterální kulturní dohody (1947), vznikla v srpnu 1948 nová, konkurenční vzájemnostní platforma – Bulharská kulturně-osvětová organizace Georgi Dimitrov (s. 230). Bylo jasné, že popřevratové Bulharsko (prostřednictvím Výboru pro vědu, umění a kulturu, od roku 1951 nesoucího název Výbor pro přátelství a kulturní vztahy se zahraničím, srov. s. 229–232) chce mít všechny v zahraničí pobývací studenty a jejich uskupení pod přímým politickým dozorem. Bulharská sedjanka v posledních letech existence do slova živořila a 17. června 1954 vymazáním ze Spolkového katastru zanikla nadobro.

Monografie K. Marcholevy je opatřena syntetizujícím *Závěrem* (s. 234–238), *Bibliografií* (s. 239–255) a anglickým *Summary* (s. 256–259). Obsahuje i několik ilustračních příloh (tvoří je černobílé i barevné reprodukce fotografií, portrétů, knižních obálek, pamětní desky slovanských věrozvěstů na Velehradě, prospektů, pozvánek na akce pořádané Bulharskou sedjankou apod.), jež jsou výstižně voleny a vhodně oživují výkladové pasáže knihy. Škoda jen že přínosné a poctivě napsané dílo postrádá osobní rejstřík, který by usnadnil vyhledávání v jinak málo přehledném a mnoha jmény nasyceném textu. Vzhledem k stykovému charakteru práce by bylo na místě i české resumé.

Navzdory několika výše vytknutým drobným připomínkám, jež nikterak nesnižují kvalitu recenzovaného spisu, jsou první dějiny vzájemnostního spolku Bulharská sedjanka cenným příspěvkem k výzkumu života bulharské menšiny v Čechách a trvalým, vědecky fundovaným a naše dosavadní sporé znalosti oboha-

cujícím zpracováním důležité kapitoly z bulharsko-českých kulturních kontaktů, z něž mohou spolehlivě čerpat řadu ověřených a kriticky osvětlených faktů jak historici, tak etnologové (zejména emigrantologové) a vůbec všichni bulharisté zkoumající bilaterální vztahy s českým prostředím v široké konfrontativní perspektivě.

Marcel Černý

Mariusz MAZUR,

Antykomunistycznego podziemia portret zbiorowy 1945–1956. Aspekty mentalno-psychologiczne,

Warszawa – Lublin, Bellona – UMCS 2019, 495 s.,

ISBN Bellona 978-83-11-16148-1 – ISBN UMCS 978-83-227-9269-8.

Mladí, s příkladnou katolickou a vlasteneckou výchovou, rozhodnutí bránit nezávislost své země do poslední kapky krve, což mnozí z nich prokázali již během německé okupace, aby pak shodně se svým přesvědčením pokračovali v boji i po skončení války, tentokrát proti tvořícímu se komunistickému režimu pod patronátem Sovětského svazu. Navzdory těžké situaci a proti mnohonásobné převaze nevypočitatelného nepřítele si uchovali čistý morální profil a hodnoty pojící se s vojenskou uniformou, kterou nosili. Podobný portrét účastníků polského protikomunistického odboje s trochou nadsázky leckdy přináší část současné polské historiografie. Přestože uvedený popis pochopitelně nelze zcela odmítnout, a zejména v souvislosti s hlavními závěry by bylo možné stvrdit jejich platnost, je zároveň zřejmé, že takový obraz v konfrontaci s rekonstrukcí skutečného vývoje příliš neobstojí. Jak totiž některé historické práce naznačují, realita v poválečném Polsku nebyla černobílá a léta utrpení, stresu a ohrožení ovlivnila velkou část obyvatel země, příslušníků partyzánských oddílů nevyjímaje, resp. právě je samotné.¹

Složité osudy některých partyzánů v recenzované práci zohledňuje i Mariusz Mazur, přednášející na Univerzitě Marie Curie-Skłodowské v Lublinu. Jak naznačuje její podtitul, svou pozornost autor primárně soustředil na snahu proniknout do myšlení, motivace a psychiky osob, které se rozhodly proti totalitnímu režimu aktivně vystoupit. Recenzovaná kniha tak není jen dalším pomyslným

1 K realitě Polska po druhé světové válce zejména srov. Marcin ZAREMBA, *Wielka Trwoga. Polska 1944–1947. Ludowa reakcja na kryzys*, Warszawa 2012. Srov. též recenze Jiřího Friedla: Slovánský přehled 99, 2013, č. 1–2, s. 195–199.